

HALABUK JÓZSEF*

Kleinheincz Oszkár honvéd őrnagy élete és hősi halála

A bajor **Kleinheinz** család köztiszteletet érdemlő példája a hungarus tudattal bíró egykori pest-budai telepescsaládoknak. Családi viszonyaik és életútjaik főbb adatai közül többet sikerült kutatásaimmal feltárnom. A róluk kirajzolódott kép azt mutatja, hogy ők is azok közé az „idegenek” közé tartoztak, akik személyes és műveltségi identitásukat megtartva, teljes mértékig elfogadták a magyar politikai-nemzeti sorsközösséget.¹

A bajorországi születésű édesapa, **Kleinheinz Xavér Ferenc** (1765. VI. 26.–1832. I. 29.) jelentős zeneszerző, tehetséges színházi karmester, nemzetközileg ismert személyiség volt.² Az 1800-as évek elejétől Pesten élt. Felesége (akinek neve ez idáig ismeretlen volt) **Albertina Imenz** fiatalon – harminckét éves korában – 1827. december 19-én halt meg. **Déryné** naplója szerint a vidéki nemesi leánygyermekek részére lakásán nevelőintézetet fenntartó fiatalasszony kedves és gyakorlatias teremtés volt. Lakásuk a Nagyhíd (a jelenlegi Deák Ferenc) utcában volt, amikor Déryné próbaéneklésre ellátogatott a pesti német színház karmesteréhez, aki erősen pártfogolta ottani fellépését. Xavér Ferenc 1814–1823 között a pesti, illetve 1824-től a budai német színházak karmestere volt. Zeneművei közül több maradt az utókorra. Élete végén visszavonultan, megtörtén töltötte napjait az Akátz utca 160. szám alatt. Szembeötlő körülmény, hogy a fiával való családi kapcsolatára ez idáig még csak utalás sem történt sem a család-, sem a nevelés-, sem a zene-, sem a had-, vagy a köztörténeti irodalomban.

Kleinheinz János Ágoston Oszkár 1819. február 4-én született Pesten. Hamar árván maradt. Tanulmányait a tullni utásziskolában végezte. (Az említett hadiiskola korábbi tanítványai közül huszonketten – mint **Görgey Artur** és **Lenkey János** – szolgáltak tiszti beosztásban később a szabadságharc hadseregében.)

Kleinheinz Oszkár hivatásos katonatiszti szolgálatát a honvédseregben folytatta. Az árulóvá lett **Kolowrat** gróf, ezredes udvarhű hangvételű könyvében megvetéssel szólt a forradalmi oldalon küzdő képzett hivatásos tisztekről: „Egyik ilyen tisztre különösen jól emlékezem, mert német volt: a »Porosz herceg« elnevezésű 34. gyalogezred hadnagya, **Kleinheinz Oszkár** olyan lelkesen írt, ha jól emlékezem, a *Pester Zeitungban*, hogy a legradikálisabb sültmagyarokat is lepipálta ez a császári német tiszt.”

A vezérkari beosztásban szolgáló ifjú a szolnoki csatában (1849. március 23-án) nyerte el a

* Kandó Kálmán Műszaki Főiskola Tanárképző Tanszék, 1084 Budapest, Tavaszmező utca 17.

harmadosztályú katonai érdemjelet, amelyet mindenkor büszkén viselt a mellén. Pályafutásának legválságosabb pillanatait az isaszegi csatában (és az azt követő napokban) élte át, amikor az ütközet estéjén a rábízott Dipold-dandárral nem jutott el a szélső balszárnynon Kerepesig, hanem csak Pécelig.³

A „Magyar korona seregbeli őrnagy” ott volt Budavár felszabadító ostrománál. A **Hentzi** által kézben tartott és megerősített Várhegyet körbezárta a **Görgey Artur** parancsnoksága alatt álló honvédsereg. A várostrom néhány mozzanatáról a következőkben számolunk be. Az egyik legvéresebb rohamról, a május 16-áról, készült **Bayer József** vezérkari főnök beszámolója: „Az I. (Nagysándor József parancsnoksága alatt álló – H. J.) hadtest támadása sem járt jobb sikerrel (mint az ostrom többi rohamoszlópáé – H. J.). Megnyitották az átjárókat a krisztinavárosi főutcából. (...) Megvirradt anélkül, hogy az utat (a Várba – H. J.) szabaddá tudták volna tenni.” A szerencsétlenül alakuló roham sorsát az adott frontszakaszon azt közvetlenül vezénylő **Máriássy János** mutatja be: Nagysándor József hadosztályparancsnok „azonnal ide küldette **Kleinheinz** őrnagyot, vezérkari főnökét azon meghagyással, hogy győződjék meg a dolgokról, és ha lehetetlennek találja a behatolást, rendelje el azonnal (...) a visszavonulást. **Kleinheinz** a résig jövén, meggyőződött a borzasztó akadály valódi léteiről, és mi (...) elrendeltük a visszavonulást.” **Bayer** állítása szerint „ekkor esett el **Kleinheinz** magyar vezérkari őrnagy, akit a Barátság közben (a mai Sarló utcában – H. J.) egy ellenséges golyó halálra sebzett.” **Máriássy** ismeretei egyes vonatkozásokban pontosabbak a szomorú eseményről: „A derék, művelt, lelkes és vitéz **Kleinheinz** őrnagy több golyó által találva itt esett el és még aznap meghalt.” A fiatal hősi halott emlékét **Vukovics Sebő** méltó szavakkal őrizte meg: „Ifjú ember volt még – a szabadság ügyének lángoló híve, tudományilag egyike a legkiképzettebbeknek, s bátor a harcban, mint bárki más. A táborkarnál volt, melynek **Bayer** mellett kétségkívül legjelesebb tagja volt (...) a következő csaták mindenképpen hősileg osztozott. Az ő hősisége a felmagasztalt kebel ihletése vala. Soha előmenetelért szót nem tön (...) Még a szolnoki csatában megérdemelve a vitézségi jelt, azt mindig mellén viselé s nagyobb kitüntetések nem vadászott. A budai ostrom életének véget vetett (...) a bástyáról lelőtt osztrák golyó mellbe találta s a derék a halálos sebben egy pár óra alatt kimúlt.”

A hősi halottak sorában a legképzettebb, a legmagasabb rangú és beosztású, valamint a legfontosabb ostromfeladattal megbízott honvédtiszt volt.

Halála méltó volt életéhez, az általa hirdetett elvekhez, katonai hivatásához. Sajnálatos körülmény, hogy ezzel a szomorú eseménnyel kihalt Pest-Budán ez az elismerést kiérdemlő család.

Temetését közvetlen harcostársa – **Karsa Ferenc** – írta le: „Másnap (május 17-én – H. J.) a **Kleinheinz** temetésére mentünk, attyanak a Budaörsi út mentén fekvő majorjához, az I-ső hadtest tisztikara – a szolgálaton lévőkön kívül – kivonult. Temetés után (...) egyenes irányban a Gellért hegy derekán Budának vezető országúton igyekeztünk a táborba.”

A temetési szertartást tábori pap végezte. Az e tényről szóló tudósítást az albertfalvai római katolikus temetési anyakönyv 1849. esztendei kötete, az azévi halottak időrendi felsorolását követően, attól elkülönített módon, tartalmazza.

Bár elég sok ismeretünk van a nevezett családról, személyéről, ismeretlen a családtagok arcképe. **Kleinheinz Oszkár** magánéletéről, személyiségének nem a hivatása gyakorlásával összefüggő területeiről szinte semmit sem tudunk és kérdéses, hogy valaha is számottevően több ismerettel rendelkezhetünk-e majd e téren. Emlékmű nem hirdeti példamutató életútját, hősi halálának emlékét. Életművét a történettudomány még nem dolgozta fel.

Ismereteink hiányosságait még tovább fokozták további megválaszolatlan kérdések. Közülük néhányat említek:

Hogyan lehetséges, hogy egy ilyen nemzetközi jelentőségű család magyarországi életének évtizedei ennyire visszhangtalanok maradjanak az utókor emlékezete és a történeti szaktudományok művelői előtt?

Miként történhetett az meg, hogy a katonai sorstársi, fegyverbaráti emlékiratokban oly magasztos hangon méltatott személyiség a következő évtizedekben szinte – szó szerint véve is – ködbe vesszen?

További kérdések megfogalmazásához rövid magyarázatokkal is kell szolgálnunk. Például:

kizárólag a hadtörténet-írás életrajzalkotói érdektelenségének tulajdonítható-e, vagy felületes módon végzett témaválasztásaik következménye az, hogy – a kor- s tisztársai által oly nagyrabecsült – hadfiról nem született még életrajz, pályakép? (Esetleg e sajnálatos körülménynek általánosabb társadalomtörténeti okai is lehetnek?)

Mi kapcsolta Kleinheinz Oszkárt Albertfalvához (esetleg azzal közvetlenül szomszédos területhez)? Miért itt történt meg a térségben a temetése, a faluban pedig annak anyakönyvezése?

Az 1815-ben alapított Albertfalva bizonyítottan a korabeli magyar fővárosi polgárosodás – pontosabban ekkor kapitalizálódás – első számú reménybeli letéteményese volt. A régióban sok pest-budai polgár is rendelkezett úgynevezett majorokkal, „villákkal”, különféle bérleményekkel. Feltehetőleg ilyet bírt az édesapa, Kleinheinz Xavér Ferenc is. (A kortársi utalás alapján feltételezett birtoklás körülményeiről egyelőre nincsenek érdemi ismereteink.) – Miért volt akkor itt – az összes többi esettől eltérő módon – Kleinheinz Oszkár temetése? (Gondoljuk meg, hogy a szegénynek, törődöttnek mondott édesapja már 1832 januárjában – hosszas visszavonultság után – meghalt; ő maga pedig élte ekkor a fiatal katonák életét, amely egyáltalán nem kötődött a térséghez.)

És végső kérdésünk: Hol volt a sírhelye és mi lett a sorsa?

Amennyiben meg tudnánk válaszolni a felmerülő kérdéseket (vagy csak törekednénk ennek elérésére) az bizonyítaná, hogy adott esetben a hőskultusz ápolása nem egy személy heroikus tulajdonságainak hangoztatását kívánná szolgálni, hanem a nemzeti – polgári – értékeinket szakszerű hivatásgyakorlásával védelmezni törekvő, életkedvelő, mindenkor példaképül állítható személyiség előtti főhajtásunkat jelentené.

JEGYZETEK

1. Halabuk József: Albertfalva története a kezdetektől a századfordulóig. Budapest, 1997. 65–66.
2. V. ö.: Szabolcsi Bence, Tóth Aladár, Bartha Dénes (szerk.): Zenei Lexikon. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1965. II. kötet, 336.
3. V. ö.: Vukovics Sebő „Visszaemlékezései 1849-re.” Magyar Helikon, Budapest, 1982. 52–53.